

ODBORNÝ SEMINÁŘ

„Kam kráčíš, equality body?“

13. června 2019, Brno, Kancelář veřejného ochránce práv

Velký sál Otakara Motejla

13:00 – 13:20

ÚVODNÍ SLOVO VEŘEJNÉ OCHRÁNKYNĚ PRÁV ANNY ŠABATOVÉ

Úvod

Vážené dámy a pánové, milé kolegyně a kolegové, drazí přátelé,

dne 29. června 2009 byl ve Sbírce zákonů publikován zákon č. 198, jehož celý název zní:

o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

Zmíněný zákon nabyl účinnosti 1. září téhož roku a tímto datem se **završila velmi zdlouhavá a náročná cesta doprovázející jeho přijímání** od vstupu naší země do Evropské unie v roce 2004. Jak si mnozí z Vás pamatují, Poslanecká sněmovna musela ještě přehlasovat veto tehdejšího prezidenta Václava Klause, který považoval zákon za **zbytečný, kontraproduktivní a nekvalitní**.

Veřejný diskurz pravicových konzervativců z let bezprostředně přecházejících přijetí antidiskriminačního zákona poznamenal i jeho vnímání po celou dobu jeho účinnosti – jako zákona, který omezuje svobodu jednotlivce a bortí tzv. tradiční hodnoty a pořádky. Jsou to **teze, které v různých podobách slyšíme i v současnosti**.

Dnes jsme se ale nesešli, abychom analyzovali dopad antidiskriminačního zákona do života lidí a celé české společnosti a pomyslně „rozsoudili“ za přítomnosti několika zástupců a zástupkyň soudcovského stavu znesvářené strany odvěkého sporu mezi rovností a svobodou. Tyto diskuse bychom raději vedli během podzimní mezinárodní konference, kterou připravujeme ve spolupráci se Senátem Parlamentu České republiky na 3. října 2019 a na kterou jste všichni pochopitelně srdečně zváni.

Cílem dnešního semináře „Kam kráčíš, equality body?“ je **ohlédnout se za činností ochránce na poli rovného zacházení za uplynulých deset let**, pojmenovat významné okamžiky a společně se nahlas kriticky zamyslet, co by bylo vhodné v činnosti ochránce v této specifické

oblasti práva zlepšit. Přizvali jsme si proto **odborníky a odbornice, kteří naši činnost znají a dlouhodobě sledují**.

Dnes také poprvé otevřeme vnitrostátní diskusi k tématu, jímž žije evropské lidskoprávní společenství. Téma **Standardů pro orgány rovného zacházení** rezonuje nejen na úrovni Rady Evropy a Evropské unie, ale také na úrovni jednotlivých států, které začaly podnikat kroky k jejich implementaci. Myslím si, že Česká republika by neměla zůstat pozadu.

V závěru semináře **pokřtíme sborník stanovisek ochránce k problematice Diskriminace**. Budeme pokračovat v neformální konverzaci na zahradní slavnosti, kterou pro vás připravili kolegyně a kolegové z odboru rovného zacházení naší Kanceláře.

Osobní poděkování

Chtěla bych proto velmi **poděkovat**, že jste přijali pozvání a spolupracovali jste s námi v posledních deseti letech na konkrétních případech, šetřeních, výzkumech, doporučeních, projektech, legislativních změnách, osvětových a vzdělávacích akcích, komentářích a jiných odborných publikacích.

Chtěla bych také poděkovat těm, kteří z pracovních či rodinných důvodů **nemohli dnes dorazit do Brna**, ale spolupracují s námi, podporují nás anebo přímo v Kanceláři na tématu antidiskriminace v minulosti pracovali. Možná se na nás někteří dívají na internetu, protože seminář nahráváme a přenášíme živě.

Jsem osobně velmi ráda, že se oblast rovného zacházení a ochrany před diskriminací **etablovala jako nedílná a důležitá** součást působnosti českého veřejného ochránce práv.

Osobní postřehy

Dovolte mi zmínit několik krátkých osobních postřehů k nastolenému tématu.

Tyto postřehy lze charakterizovat následujícími stručnými hesly: personální kapacity – výzkumy a mezinárodní spolupráce – kontinuita a odvaha.

Personální kapacity

V zemi,

- kde je považováno za normální odmítnout zájemce o bydlení jenom proto, že je Rom,
- kde je běžné vyřazovat z pracovního procesu osoby 50plus,
- kde je rozdíl v odměňování žen a mužů dlouhodobě 22 % a smládací opatření nabízí jen hrstka zaměstnavatelů,
- kde se nadměrný podíl romských dětí vzdělává v tzv. základních školách praktických a zároveň roste počet romských (prostorově) segregovaných škol,
- kde si poskytovatelé veřejných služeb velmi často nejsou vědomi povinnosti přijímat přiměřená opatření pro osoby se zdravotním postižením,
- kde soudy neukládají přiměřené, účinné a odstrašující sankce za diskriminaci,
- kde musejí být translidé sterilizováni, pokud si přejí dosáhnout úřední změny pohlaví,
- kde se dlouho považovalo za beztrestné nenávisťně se projevat na internetu,

- kde lidé většinou nevědí, na koho by se měli obrátit s žádostí o radu, pokud by se cítili diskriminováni,

zkrátka nestačí **6 plných úvazků** na oddělení rovného zacházení, které plní roli equality body.

To byla situace, s níž jsem se setkala bezprostředně po svém příchodu do Kanceláře v **únoru 2014** a věděla jsem, že to chci změnit.

DIS agenda, což je naše interní označení pro působnost v oblasti rovného zacházení, byla v roce 2014 **personálně poddimenzována** a nebylo v lidských silách zvládat v 6 lidech vyřizování přicházejících podnětů v rozumném čase (v daném roce jich bylo 400) a zároveň pracovat na celospolečenských tématech a usilovat o společnost bez předsudků, což je náš dlouhodobý zákonný úkol.

Ochrana před diskriminací má podobně jako další působnosti ochránce související s lidskoprávními závazky České republiky (ochrana před špatným zacházením a ochrana práv lidí se zdravotním postižením) výraznou **preventivní a osvětovou složku**, kterou je třeba rozvíjet kontinuálně a strategicky s odpovídajícím personálním zabezpečením.

Pokud bychom reagovali pouze na podněty, některých témat bychom se s ohledem na **vysoké procento neoznamování diskriminace** vůbec nedotkli, což by nebylo jistě správné.

Během dvou let se nám společně s Pavlem Pořízkem, vedoucím Kanceláře, a Petrou Zdražilovou, ředitelkou právní sekce, podařilo oddělení (dnes odbor) rovného zacházení dostatečně **posílit na dvojnásobek původního počtu**, z čehož mám radost.

Výzkumy a mezinárodní spolupráce

Třebaže jednotlivé působnosti ochránce stojí vedle sebe a paralelně rozvíjejí různá témata podle došlých podnětů či priorit ochránce, z dlouhodobé perspektivy se navzájem nepochybně ovlivňují. I když doposud nikdo nepodrobil tuto interakci podrobnějšímu zkoumání, domnívám se, že i **působnost v oblasti rovného zacházení ukazuje ostatním týmům zde v Kanceláři nové cesty, inovativní metody práce a učení**. Mám-li zmínit dvě specifické oblasti z antidiskriminační agendy, které podle mého názoru inspirovaly, ovlivnily či profesionalizovaly metody práce zbývající části Kanceláře (včetně tzv. původní působnosti), je to oblast **výzkumná a oblast zahraniční spolupráce**.

Díky antidiskriminační působnosti ochránce, která přímo v zákoně předpokládá provádění sociologických výzkumů, se podařilo nejrůznější **výzkumné metody postupně prosadit i v klasických správněprávních či detenčních tématech**. Naši právníci a právníčky se výzkumných metod neobávají a běžně s nimi dnes pracují. Vědí, že závěry ochránce podložené kvalitními daty pak mají větší šanci na úspěch a mají vyšší vypovídací hodnotu na jednáních s ústředními orgány státní správy, vládou nebo v připomínkových řízeních. Za to patří velký dík **Maríně Urbánkové**, naší průkopnici ve výzkumné oblasti, a jejím spolupracovníkům z výzkumného úseku.

Druhou oblastí, kterou bych chtěla zmínit, je **zahraniční spolupráce**. Ochránce se stal na sklonku roku 2010 členem evropské sítě **Equinet**, která sdružuje **49 equality bodies**. Míra jeho zapojení do této sítě se postupně zvyšovala. V současnosti má ochránce aktivní

zastoupení ve všech šesti pracovních skupinách Equinetu, přičemž dvě z nich moderují právě Veronika Bazalová a Petr Polák. Petr je také členem výkonné rady Equinetu od roku 2015, což je volená funkce. Naše dlouhodobá aktivní účast v Equinetu pak přinesla své plody nejen v oblasti zvyšování poznatků o aplikaci antidiskriminačního práva napříč Evropou, ale ovlivnila také způsob, jakým se kupříkladu v Kanceláři pořádají vzdělávací akce, jak prezentujeme naše poznatky, moderujeme diskuse a jednání, zvažujeme možnosti strategické litigace, rámuje naše legislativní a nelegislativní doporučení, jak vykazujeme data o stížnostech na diskriminaci a jak plánujeme naši činnost a dlouhodobé priority. V neposlední řadě je to cesta, jak získat přízeň mezinárodních expertů a expertek, zajistit jejich návštěvu v České republice a tím ve výsledku rozšiřovat obzory domácího publika. Zahraniční spolupráce v této podobě je proto velkou inspirací pro ostatní týmy zde v Kanceláři a samozřejmě velkou výzvou do budoucna.

A nyní k tomu možná nejdůležitějšímu, ke kontinuitě a odvaze

Když se ohlédneme zpět v čase, vidíme, že působnost v oblasti rovného zacházení vykonávali všichni dosavadní ochránci a jejich zástupci. I když to byly osobnosti velmi rozdílné, podařilo se zachovat velkou míru kontinuity v právních stanoviscích a učiněných závěrech. Žádný ochránce či jeho zástupce, obrazně řečeno, **nesmetl výsledky práce svého předchůdce ze stolu**. Naopak na ně často navázal a rozvinul je.

Já kupříkladu dodnes používám nadčasové doporučení prvního ochránce JUDr. Otakara Motejla z roku 2010, které se týká rovného přístupu k obecnímu bydlení. Navázala jsem také na výzkum Pavla Varvařovského z roku 2012, který se týkal zastoupení romských dětí v základních školách praktických, a sledovala jsem, jak Česká republika postupuje při výkonu známého rozsudku ESLP ve věci D. H. a ostatní. V této otázce jsem opakovaně komunikovala nejen s vládou a Parlamentem ČR, ale také s Výborem ministrů Rady Evropy. Můj předchůdce se věnoval férovým zápisům do mateřských škol, já jsem s podobnou filozofií uchopila téma zápisů do základních škol. Takto bych mohla pokračovat i v otázce asistenčních a vodicích psů, věkové diskriminace v oblasti zaměstnání a služeb a vybraných legislativních doporučení.

Právě v kontinuitě a odvaze tkví síla veřejného ochránce práv. Přestože se politické síly a osazenstvo správních úřadů mění někdy závratnou rychlostí, ochránce má stabilitu, nezávislost, dlouhou paměť, cenné poznatky a v neposlední řadě skvělý tým, na který jsem hrdá.

Přeji si, aby nový ochránce a jeho zástupce měli toto na paměti, byli **zárukou kontinuity** a na desetiletý výsledek práce na poli rovného zacházení, který si dnes připomínáme, plynule navázali s čerstvou energií, rozvahou a notnou dávkou odvahy.

Každá ze čtyř existujících působností ochránce má svůj **nezastupitelný význam v české společnosti** a každé z nich je třeba popřát rovného zacházení.

Děkuji za pozornost